

Јована М. Чикић¹
Ана Љ. Билиновић Рајачић²
Универзитет у Новом Саду,
Филозофски факултет, Одсек за социологију
Нови Сад (Србија)

316.4.063.22:[616.98:578.834
305-055.2
Оригинални научни рад
Примљен 22/07/2020
Измењен 01/09/2020
Прихваћен 02/09/2020
doi: [10.5937/socpreg54-27595](https://doi.org/10.5937/socpreg54-27595)

ПОРОДИЧНЕ ПРАКСЕ У ДОБА ПАНДЕМИЈЕ И ВАНРЕДНОГ СТАЊА – ЖЕНСКА ПЕРСПЕКТИВА³

Апстракт: Појачани ризици инспиративан су контекст за анализу породичних пракси, јер могу да утичу на њихове промене, а тиме и на промене породичног функционисања и односа. Циљ рада је да се утврде обележја основних породичних пракси (репродукција свакодневице, партнерство, родитељство) у условима пандемије и ванредног стања у српском друштву. Претпоставка је да су наведени услови довели до њихових промена. Подаци за анализу прикупљени су на узорку од 265 испитаница применом комбинованог истраживачког плана. Резултати су показали да су ванредно стање и пандемија вируса COVID-19 утицали на промену базичних породичних пракси. Најчешће су промене у репродукцији свакодневног живота (посебно, снабдевања), док су предпандемијске партнерске праксе најпостојаније. Већу резилијентност на промене показују традиционалне и егалитарне праксе, док су маскулине праксе махом новоуспостављене. Присутан је континуитет у коришћењу „женских” ресурса у породичним праксама, али уз отклон од оваког обрасца у правцу чешићег ангажовања „мушких” ресурса, услед промене у обављању радних улога за време ванредног стања.

Кључне речи: породичне праксе, ванредно стање, пандемија COVID-19

Увод

Етаблиране породичне праксе⁴ (Morgan, 2011a; 2011b) манифестација су породичне свакодневице. То су практичне, симболичке и имагинативне релационе активности којима се формира и репродукује породични живот. Праксама се дефинишу,

¹ jovana.cikic@ff.uns.ac.rs

² ana.bilinovic@ff.uns.ac.rs

³ Рад је део научно-истраживачке делатности Филозофског факултета Универзитета у Новом Саду коју подржава Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије. Ауторке се захваљују учесницама у истраживању.

⁴ Слично говоре Спањола и Физ (2007) када пишу о породичним ритуалима и рутинама. Према њиховом схватању, они се односе на „специфичне, понављајуће праксе које укључују

конституишу, одржавају и мењају породичне улоге и положаји, а тиме и породична интегрисаност и функционалност. Оне омогућавају размену потребних/жељених ресурса и одсликавају међузависност чланова породице⁵. Концепт породичних пракси пандан је поимању породице као релативно статичне структуре јер истиче да је породица, заправо, „скуп активности”⁶ (Morgan, 2011a, str. 6), кроз које се потврђује *чињење* породице (енгл. *doing family*) што је основа за њено конституисање и трајање. Породичне праксе карактерише свакодневност/регуларност и устаљеност/рутинизација⁷, али и флуидност, динамичност и дистинктивност⁸, као и повезивање историјског и биографског⁹ (Morgan, 2011a, str. 6–8).

С обзиром на то да су често рутинизоване и репетитивне, породичне праксе сматрају се подразумевајућим и самоочигледним (Morgan, 2011a, str. 11). Међутим, то не значи да су непромењиве – напротив, оне су неодвојиве од простора и времена у којем се одвијају (Morgan, 2011a, str. 79), а на њихов континуитет или промене утичу како спољашњи, тако и унутрашњи чиниоци¹⁰. Неки говоре о несталности

два или више чланова породице. Ипак, они су различити и могу се разликовати у димензији комуникације, посвећености и континуитета” (Spagnola & Fiese, 2007, str. 285).

⁵ Прецизније, то су активности и односи у вези са партнерском интимношћу, мајчинством/очинством, детињством, бригом о другима, заједничким провођењем слободног времена, финансирањем и потрошњом, обављањем кућних послова, социјализацијом, прекретницама у животним путањима и сл. Породичне праксе су умрежене, тако да једна утиче на другу и обрнуто, било симултано или консекутивно.

⁶ На трагу Кванде (2007; наведено према: Morgan, 2011a), аутор (Morgan, 2011a), сматра да о породици треба говорити не само као о именици, већ и да је треба поимати и као придев (нпр. породичне праксе, породични догађаји, породични живот), али и као глагол. Ово последње суштински истиче значај концепта породичних пракси.

⁷ То значи да су породичне праксе усмерене на оно што је често невидљиво/недовољно видљиво, а чини незамењиви део у формирању и одржању породичних улога, положаја и односа, као и породичне функционалности. Због тога што су оријентисане на свакодневицу, породичне праксе бивају, у извесној мери, рутинизоване. То доприноси њиховом усвајању, препознавању и практиковању. Према Моргану (Morgan, 2011a, str. 7), устаљеност породичних пракси подразумева да оне могу бити регуларне/заједничке „за већи део одређене популације (нпр. возња деце у школу) или су специфичне за припаднике одређеног домаћинства или чланове породице (нпр. породичне шале, ритуали)”. Ово друго може да се надовеже на дистинктивност породичних пракси.

⁸ Дистинктивност подразумева разликовање образаца породичних пракси од сличних пракси које се јављају у односима између колега, комшија, пријатеља и сл. (Morgan, 2011a, str. 10). Она, такође, може да се односи на специфичност одређених породичних пракси које одређују породичне границе тј. ко се рачуна у члана породице (Morgan, 2011a, str. 7). Флуидност породичних пракси односи се и на њихово преплитање са другим праксама које се одвијају мимо породичног живота (нпр. дневне миграције, породични изласци) (Morgan, 2011a, str. 7).

⁹ Наиме, у породичним праксама сусрећу се приватно и јавно, кроз процес структурације (Morgan, 2011a, str. 7). Према аутору, то се најбоље види у томе што се појединци сусрећу са „праксама које су већ делимично обликоване правним нормама, економским ограничењима и културним одређењима” (Morgan, 2011a, str. 7).

¹⁰ Спољашњи чиниоци су ванпородични (нпр. рат, природне катастрофе, економска криза, промене законског оквира којим се регулише сфера породичних односа, енкултурација,

савремених породичних пракси као последици „редуковане предиктабилности животне путање” (Chambers, Graham, Phillipson, Ray, 2009, стр. 99) у чијој основи се, заправо, налазе флуидност и ризичност савремених друштава. С обзиром на то да су ризици глобални (Beck, 2001), од њиховог утицаја нису поштеђене ни породичне праксе¹¹. На овом темељу се у раду анализирају породичне праксе за време пандемије вируса COVID-19 и ванредног стања¹². Обе околности подразумевају појачане и вишеструке ризике по породицу и њене чланове (нпр. здравствени ризик, губитак посла/смањења прихода, повреда индивидуалних права, појачани стрес, недостатак (ван)институционалне подршке и сл.). То потенцијално може да доведе до промена у породичним праксама, како у правцу очувања, тако и нарушавања породичне функционалности и интегрисаности. Анализирајући утицај пандемије COVID-19 на породични живот, у различитим истраживањима истиче се низ промена у породичним праксама, нпр. отежано балансирање између приватног/породичног и пословног, недостатак подршке јавних сервиса, поремећаје у родним односима, настанак/континуитет насиља у породици, промене у интимним односима (Fisher, Languilaire, Lawthom, Nieuwenhuis, Petts, Runswick-Cole, Yerkes 2020; Lopes, Castro Vale, Viera, Lopes da Silva Filho, Abuhid, Geber 2020; Brom, Lukavsky, Greger, Hannemann, Straková, Švaříček, 2020; Campbell, 2020). Промене се јављају не само као просте реакције на спољашње стресоре, већ делују и као механизми прилагођавања породице новим друштвеним условима. Такође, бројне (не)владине организације широм света посветиле су посебну пажњу пружању подршке породицама у време пандемије, посебно јачању родитељских пракси (Cluver et al, 2020).

У овом истраживању полази се од питања на који начин су ванредно стање и пандемија вируса COVID-19 утицали на етаблиране породичне праксе у савременом српском друштву. Основна претпоставка је да су наведени услови довели до промена у основним породичним праксама. Додатно, претпоставља се да су промене

пандемија, ванредно стање), док су унутрашњи они који произилазе из породичних улога и односа (нпр. развод брака, мајчинство/очинство, болест или смрт члана породице, промена места боравка). Спољашњи чиниоци су у највећој мери структурни, док се унутрашњи, осим наведених акцидентних породичних ситуација, везују и за промене у животном циклусу породице.

¹¹ Такође, и саме породичне праксе могу да се перципирају као ризици који потенцијално могу да имају утицај било споља, на породично окружење или изнутра, на саму породицу/ њене чланове/друге породичне праксе.

¹² Први пацијент оболео од вируса COVID-19 званично је регистрован 06. 03. 2020 (COVID-19.rs). Крајем фебруара 2020. на конференцији за медије, медицински тим заједно са председником Републике уверавао је грађане да се ради о „најсмешнијем вирусу у историји човечанства” (ISTINOMER 2020). Међутим, свега девет дана од првог регистрованог случаја, Влада Републике Србије прогласила је ванредно стање (Sl. glasnik RS, 2020) што је довело до значајних промена у свакодневном животу грађана – од (не)одласка на посао и рада од куће и/или губитка посла, преко појачане потражње за намирницама и средствима за хигијену и дезинфекцију, престанка рада школа и забавишта до полицијског часа (који је понекад трајао и до 83 сата) и потпуне забране кретања старијих од 65 година. Неретко конфузне и контрадикторне информације кризног штаба додатно су појачавале неизвесност и стрес међу становништвом.

најчешће у праксама репродукције свакодневице. Основни циљ рада је да се сагледају карактеристике и промене три основне породичне праксе – репродукција свакодневице, партнерство и родитељство – у условима пандемије и ванредног стања у савременом српском друштву.

С обзиром на то да се породичне праксе и родно условљене праксе прожимају (Morgan, 1996, str. 11; наведено према: Chambers, Graham, Phillipson, Ray, 2009, str. 75), у раду се утицај појачаних ризика на породичне праксе посматра из женске перспективе. Најмање је три разлога за то:

- „свакодневни живот одвајада (се) повезује са женским полом” (Spasić, 2004, str. 150) управо због својих обележја (приватност, репетитивност, рутинизираност, интернализованост, емоционалност, локалност),
- неке породичне праксе (нпр. обављање кућних послова, брига о деци) у нашем друштву имају изражено „женски предзнак” (Republički zavod za statistiku [RZS], 2017, str. 96) и
- у друштвеним кризама, интензивније се посеже за тзв. женским ресурсима како би се ризици и неизвесности умањиле (Bлагојевић Њјuson, 2013, str. 42).

Метод и извори података

Идентификација и анализа породичних пракси вршене су на основу емпиријских података прикупљених крајем марта и почетком априла 2020. С обзиром на услове у којима је истраживање обављено¹³, као и сам предмет истраживања, примењен је комбиновани/мешовити истраживачки план. Реч је о укореењеном типу комбинованог плана (Creswell, Plano Clark, 2011, p. 71–72). У истраживању су симултано комбиновани полу-структурирани научни разговор (примарни, квалитативни метод) са електронским анкетирањем (секундарни, квантитативни метод). Дефинисана је on-line основа за разговор која је садржала 45 питања¹⁴. Питања су дефинисана у форми подстицајног подсетника за разговор – циљ је да се на основу њих добију наративи који олакшавају идентификацију и анализу обележја и промена породичних пракси у условима појачаног ризика. Комбиновањем елемената научног разговора (питања отвореног типа подстицајна за испитанице, дубински увид, могућност проширавања тема, анализа комплексних појава) и on-line анкетирања (слободан приступ упитнику када испитанице то одговара, довољно времена за пружање одговора, једноставност комуникације истраживача и испитаница) олакшано је прикупљање података на бројнијем узорку, али је и испитаницама омогућено да слободно, без унапред дефинисаних категорија, саопште своја искуства и доживљај новонастале ситуације, као и процену њеног утицаја на утврђене породичне праксе.

---

¹³ Мисли се на ограничену могућност кретања тј. полицијски час током ванредног стања, као и препоруке СЗО о физичком дистанцирању. Ове околности условиле су потребу да се прикупљање података организује „на даљину”. Дефинисана on-line основа за разговор дистрибуирана је путем електронске поште и друштвене мреже Facebook.

¹⁴ Питања су класификована у осам целина: социо-демографски подаци, лични доживљај пандемије и ванредног стања, однос професионалних и породичних обавеза, породична свакодневица, деца и пандемија/ванредно стање, интергенерацијска солидарност, партнерски односи, трудноћа и пандемија/ванредно стање.

Узорак чини 265 испитаница¹⁵ [Табела 1]. С обзиром на услове у којима је реализовано истраживање, узорак нема пробалистички карактер, већ има обележја узорка „грудве снега”. Основни критеријум за одабир испитаница је пунолетство.

Резултати истраживања и дискусија

Репродукција свакодневног живота у домаћинству, родитељство и партнерство су базичне породичне праксе у успостављању и очувању породичних односа и функција. Кроз њих се јасно „чита” припадање одређеној породичној групи. Поред овог, идентификација актера у одабраним праксама указује и на карактер породичне поделе рада¹⁶. Такође, све три одабране породичне праксе имају јасно изражену родну (у нашем случају, женску) димензију. Феминистичка литература је нашироко разматрала друштвени и економски положај жена у културноисторијској перспективи, као и њихов положај и (вишеструке) улоге у породици. У том контексту истицано је да је простор приватног живота (тј. породица) доминантни социјални оквир њиховог деловања (Станковић, Марков, 2011). С тим у вези, може се констатовати да истраживање породичних пракси из женске перспективе, у доба кризе, у овом случају пандемије, може водити ка новој тематизацији интересовања у оквиру феминизма.

Пракса репродукције свакодневног живота у породичном домаћинству

Репродукција свакодневног живота у породичном домаћинству је комплексна пракса која омогућава члановима породице да задовоље основне потребе. Практика се састоји од више појединачних димензија, а овде су одабране две – обављање кућних послова и снабдевање намирницама. Обе димензије су посебно интересантне у условима пандемије и ванредног стања, због повећане бриге за здравље укућана и (потенцијално) лимитираних могућности за набавку свакодневних потрепштина.

Жене су кључни актери у обављању кућних послова у српским породичним домаћинствима¹⁷ (RZS, 2017, стр. 96; Благојевић Нјусон, 2013, стр. 95), што потврђују и резултати овог истраживања [Табела 2]¹⁸. У новонасталим условима, обављање

¹⁵ Старост испитаница варира и креће се у интервалу од 20 до 75 година. У складу са поступком одабира узорка, као и начином прикупљања података разумљиво је зашто је просечна старост испитаница релативно ниска (35,6 година). Већина испитаница је у браку (59,2%) и има децу (66,4%). (Ван)брачна веза просечно траје око осам година. Стопа запослености је висока – чак 76,9% испитаница је запослено, без обзира на тип радног ангажмана. Испитанице живе у домаћинствима која просечно имају 3,3 члана што одговара преовлађујућем типу породице (нуклеарна породица) и броју деце по испитаници (једно дете).

¹⁶ Тиме се, посредно, указује и на располагање ресурсима и структуру породичне моћи, као и на механизме њихове размене (Bilinović, 2013).

¹⁷ Како сматра Милић (Milić, 2001, стр. 94) „женски домаћи рад је као једну од својих примарних обавеза садржавао пружање услуга другима тј. био је дефинисан као рад за друге. Тако је и жена као субјект и члан породице у целини била обухваћена овом врстом рада, тј. одношења, те је њен укупни родни идентитет почивао на способности удовољавања другима.”

¹⁸ Ово је посебно карактеристично за испитанице које су разведене, незапослене или које раде од куће, као и оне чији је муж/партнер запослен. Поред тога, оваква породична пракса карактеристична је за породице са једним дететом, као и за једнородитељске породице.

кућних послова са женом као главним актером остаје непромењено у $\frac{3}{4}$ породица у којима је ова пракса била присутна и раније, упркос томе што испитанице наводе да сада обављају и додатне активности или немају помоћ коју су имале пре увођења ванредног стања:

„Већину кућних послова обављам углавном ја, а у ванредном стању искључиво ја. Осећам се као кућна помоћница 12 сати, а осталих 12 као куварница која у кратким паузама треба да буде добар on-line васпитач.” (45 г., удата, једно дете)

„У мојој кући то свакако радим ја, ту се ништа није променило, али сада поред своје, имам још две куће за које обављам куповину, идем код лекара и сл.” (42 г., ра-зведена, двоје деце)

„Већину кућних послова у ванредном стању обављам ја. До увођења мера сам имала помоћ – једном седмично долазиле су спремачице.” (36 г., удата, једно дете)

Да је обављање кућних послова „женски” посао, сведочи и то што се у њу, поред испитаница, укључују и друге жене у домаћинству (мајка, свекрва, ћерка)¹⁹. С друге стране, око трећине испитаница истиче да је у њиховим породицама установљена пракса равноправне партиципације партнера у одржавању домаћинства²⁰:

„Кућне послове увек радимо и муж и ја заједно, ко шта и када може. Увек смо се допуњавали. И пре ванредног стања и сада.” (27 г., удата, једно дете)

Док је у неким породицама ово резултат спонтаног организовања:

„Заиста се допуњујемо и прерасподељујемо текуће обавезе у ходу, зависно од расположивог времена, умора или других обавеза. Кућа је простор који стално дише и увек може да се ради по њој, али је одмор и уживање у заједничком дружењу на првом месту.” (33 г., кохабитира, једно дете),

у другима је равноправно ангажовање партнера у обављању кућних послова резултат јасне поделе надлежности:

„Спремање је једном недељно, муж усиса и ориба купатило, а ја пребришем подове и прашину. Ја кувам сваки дан, док муж иде у набавку једном недељно велику и поред тога 3 пута недељно иде по хлеб. Што се тиче бриге о детету, већи део дана га ја забављам, а муж га преузима када заврши посао, ако је време ок и пре полицијског часа иду у вожњу бициклом до Дунавца са избегавањем контакта са другим људима.” (35 г., удата, једно дете)

---

¹⁹ „Мама и ја радимо подељено. Она кува и пере веш, ја идем у набавку, пеглам и чистим кућу, бришем прашину, подове. Обама се сад мало повећао обим посла, јер веш раније нисмо прале ми, већ смо носиле у перионицу пошто немамо веш машину у стану, а такође смо плаћале жену да нам једном недељно очисти стан. Од како је уведено ванредно стање, перионица је затворена, а ни жена не може да нам долази до даљњег. Још једна разлика је да је мама раније ишла у набавку, а сад идем ја, јер она спада у ризичне категорије, па јој не дам да излази.” (26 г., неудата, без деце)

²⁰ Ова пракса карактеристичнија је за тзв. ДИНК породице и породице са једним и малим дететом, као и међу испитаницама које су власнице предузећа или фриленсери, а чији су мужеви фриленсери или незапослени.

Пандемија и ванредно стање нису имали значајнијег утицаја на промену устављене равноправне праксе обављања послова у домаћинству – ово истиче чак 80% испитаница у овој групи. Тамо где је дошло до промене, она је последица тога што сада оба партнера не иду на посао:

„Сада једнако расподелимо послове, а пре овога сам ја више обављала кућне послове. Добила сам екстра пар руку у кућним задацима!” (35 г., удата, једно дете)

„Супруг и ја у једнакој мери обављамо кућне послове у току ванредног стања. Пре ванредног стања, муж је обављао више кућних послова, јер ради од куће, а пошто сад и ја радим од куће, једнако смо поделили кућне послове.” (30 г., удата, без деце)

Најчешће промене праксе обављања кућних послова забележене су у случају када је њен главни актуелни актер муж/партнер (Табела 2) – он сада преузима праксу услед нове поделе професионалних активности²¹:

„Муж сада обавља све кућне послове, с обзиром да ја нисам кући”; „Обоје смо иначе радили по 12 сати и кућни послови су одувек били подељени. Сада муж преузима неке моје, с обзиром да ја радим шест, седам или осам сати дневно.” (25 г., удата, једно дете)

или нове породичне ситуације:

„Да похвалим мужа, 90% ствари сада ради он јер одржавам ризичнију трудноћу. Раније смо се делили, али сам се ја трудила да својим избором будем ’домаћица куће’ иако је увек била његова помоћ присутна. Опет, ситуација нам је мало специфичнија сада.” (33 г., удата, без деце)

Друга димензија репродукције свакодневног живота – снабдевање – дистинктивно је породична пракса. Према резултатима, у њој листом учествују чланови најуже породице²², док у свега неколико случајева она подразумева ангажовање

²¹ Већина испитаница које истичу да сада муж/партнер обавља већину послова у кући уједно наводи и да муж/партнер тренутно не ради или посао обавља од куће.

²² Према резултатима истраживања, снабдевање је нешто израженије „мушка” породична пракса – чак 40,4% испитаница наводи да је супруг/партнер, отац или брат главни актер ове праксе. Оваква пракса карактеристична је како пре, тако и након увођења ванредног стања и проглашења пандемије („Муж иде у набавку, као и обично. Немамо потешкоћа [са набавком – прим. аут.], немамо залихе.” – 42 г., удата, двоје деце). Трећина испитаница истиче да су оне или нека друга жена у породици кључни актери у снабдевању. Неке то посматрају као прилику за излазак, својих „пет минута одмора”, чак и у условима пандемије и ванредног стања („Ја идем у радњу, то ми је бег из куће јер једино сам тад без детета.” – 38 г., удата, једно дете). Код других је то резултат новог режима професионалних обавеза („Ја идем најчешће јер сам слободна пре подне. Одлазим у продавницу под пуном ратном опремом свака два-три дана.” – 30 г., кохабитира, без деце), процене адекватније примене мера заштите од вируса („Више волим када ја идем у продавницу јер сматрам да се боље пазим него мој изабраник.” – 25 г., кохабитира, без деце), али и последица тога што је члан породице оболео и/или у изолацији („Муж је у изолацији тако да ја идем у набавку.” – 25 г., кохабитира, једно дете). У сваком четвртој породици у породичној пракси снабдевања равноправно учествују сви чланови породичног домаћинства („Гледамо да што ређе идемо у набавку и идемо заједно. Тако смо функционисали и раније.” – 36 г., удата, без деце).

чланова шире сродничке групе²³. Упркос ванредном стању и (потенцијално) отежаној набавци намирница, лекова и средстава за дезинфекцију, трећина испитаница сматра да новонастали услови нису суштински утицали на измену породичне праксе снабдевања:

„Нема разлике. И даље купујемо саламу, 200 г и један јогурт! ☺ Шалу на страну, не гомиламо. И све је као да није ванредно стање.” (30 г., кохабитира, без деце)

„Нема разлике, тешко је куповати на велико за шесточлану породицу па то никад нисмо ни радили.” (20 г., неудата, без деце)

С друге стране, чак 60% њих сматра да се пракса снабдевања изменила. Ове испитанице истичу да је куповина у условима пандемије и ванредног стања отежана²⁴ због:

- недостатка појединих намирница у продавницама („Понекад није могуће наћи све намирнице и понекад куповина дуже траје због тога што се по двоје пуштају у радњу.” – 28 г., разведена, без деце),
- потребе да се поштују прописане мере заштите („Као у гасну комору да улазим! Не пипам ништа што не купим и обавезно дезинфекција руку, маске и рукавице!” – 25 г., удата, једно дете), као и
- компликованије организације набавке („Сама организација одласка у набавку је компликованија због редова, радног времена, личне хигијене и хигијене стана, неизвесности да ли ће бити нечег од робе, иако у најближим објектима ретко имамо тих проблема” – 23 г., кохабитира, без деце).

Осим тога, на промене у снабдевању утицао је повећан обим куповине. Осим бојазни од несташнице и/или отежане организације куповине²⁵, повећан обим

²³ Реч је о породицама старијих испитаница које наводе да, од како је уведено ванредно стање, у снабдевању учествују и синови/зетови и ћерке/снаје („Не правимо залихе... Већи пазар смо обавили три дана пре ванредног стања, а син и снаја су нам главни набављачи најнужнијег... Користимо изласке за пензионере једном недељно, највише због воћа и поврћа, али, пијаца је пијаца, за сада недостижна.” – 75 г., удата, троје деце).

²⁴ О отежаној пракси снабдевања говори 46,2% испитаница које наводе да је породична пракса снабдевања намирницама измењена. Чак 29,5% нуклераних породица има потешкоћа у набавци свакодневних потрештина, док 1/3 оних које живе у нуклеарним породицама истиче да се боре са веома лошом организацијом набавке. Проблеме у набавци наводи и 53,3% испитаница из једнородитељских породица. Такође, чак 60,6% испитаница чији супрузи/партнери раде од куће током ванредног стања сматрају да имају мањих или већих потешкоћа у организовању набавке.

²⁵ Половина испитаница истиче да у условима ванредног стања прави мање или веће залихе свакодневних намирница које се користе у домаћинству, али и лекова и средстава за дезинфекцију. Док међу њима, свака четврта истиче да је то уобичајена породична пракса („Узимам као и увек, за наредних недељу дана. Обавим једном недељно велику куповину и то је то. Не складиштим храну јер мислим да је то глупост, па неће нико умрети од глади. Мислим да су људи ту мало пукли и да претерују. У кући од лекова увек имам аналгин, рапидол С и контролок.” – 44 г., удата, двоје деце), за остале, куповина „на велико” је нова рутина („Купили смо већу количину хране него што бисмо то урадили кад бисмо ишли сваки дан у мање куповине, као пре ове ситуације. То је и највећа разлика, сада идемо у набавку много ређе.” – 22 г., неудата, без деце).

куповине је последица промене у још једној породичној пракси – исхрани²⁶. Наиме, већина испитаница истиче да, са пандемијом и ванредним стањем, знатно чешће него раније саме кувају, као и да се исхрана одвија у самом домаћинству²⁷. То значи да услови појачаног здравственог ризика, али и ограничења која намеће ванредно стање²⁸ враћају породичну праксу исхране у оквире породичног домаћинства, док се њена индивидуализација и (делимично) обављање ван домаћинства из предпандемијског периода замрзавају. Поред тога, на увећани обим куповине утицала је и израженија брига за здравље чланова породице – то је условило куповину веће количине средстава за хигијену, дезинфекцију и сл.:

„Купујемо неке намирнице које иначе избегавамо, нпр. слаткише, грицкалице... Не правимо залихе, али настојимо да ништа не зафали за неколико наредних дана. Ипак, издвајају се средства за дезинфекцију која нисмо куповали у толикој мери.” (43 г., удата, двоје деце)

„Једина разлика је што смо узели више ствари за резерву што се тиче личне хигијене – нпр. паста за зубе, шампон, улошци, не и тоалет папир! ☺” (30 г., кохабитира, без деце)

На послетку, на промену праксе снабдевања у правцу повећаног обима куповине утицало је и то што испитанице сада, поред своје породице, снабдевају и друге сроднике (родитеље, тазбину). То додатно потврђује не само припадност истој (проширеној) породичној групи, већ изражава и међупородичну функционалност и солидарност²⁹.

Пракса снабдевања у условима појачаног ризика разликује се од уобичајене и по томе што се унапред осмишљава, планира. Док је раније ова пракса била произвољна, понекад чак хаотична, ограничење кретања у време ванредног стања, несаташица појединих намирница, редови у продавницама и апотекама, као и повећан ризик од заразе вирусом условили су да испитанице са члановима породица осмишљавају план набавке:

²⁶ И овде је реч о комплексној пракси која се састоји од набавке потребних намирница, њихове припреме, конзумирања, одлагања вишкова и отпада. Исхрана се традиционално сматра једном од темељних породичних пракси јер повезује чланове породице, чини део њихових заједничких искустава и саставни је део породичне бриге о другоме. Међутим, исхраном као породичном праксом детерминишу се и индивидуалне навике у исхрани. Савремена пракса исхране обележена је краћим трајањем obroка, прескакањем obroка, конзумирањем хране ван домаћинства, индивидуализацијом избора и атомизацијом obroка/чина конзумирања хране (Sproesser et al., 2019, стр. 9).

²⁷ „Размишљамо да узмемо бар за три, четири дана да не мора сваки дан да се купује, као пре. Значи, отприлике дупло веће количине. А и после 5 сати нема изласка, шта год да ти фали. Сада смо више у кући па и припремам храну, пре смо већину obroка имали у ресторанима и брзој храни.” (29 г., кохабитира, без деце)

²⁸ Мисли се на ограничено време кретања услед полицијског часа, ограничен рад ресторана и локала, затварање ресторана и локала и сл.

²⁹ „Највећа разлика је што купујемо намирнице за домаћинство мужевљевих родитеља јер за њих важи целодневна забрана изласка.” (35 г., удата, једно дете)

„Не идемо више у продавницу за једну ствар, већ планирамо и промишљено купујемо. Самим тим не иде се у продавницу сваки дан, као пре ванредног стања” (33 г., удата, једно дете)

„Разлика је томе што идемо на неколико дана у радњу и морамо имати план шта ћемо да једемо неколико дана унапред да би избегли непотребан одлазак међу људе” (25 г., кохабитира, без деце)

Занимљиво је истаћи да су поједине испитанице известиле да планирају да задрже овакав образац снабдевања јер се показао као практичан („Па, раније смо у куповину ишли чешиће, скоро сваки дан, али смо куповали мање. Овај нови, једнонедељни начин ћу задржати и након завршетка пандемије, практично је.” – 26 г., кохабитира, без деце).

Партнерске праксе – од (нове) блискости до (нове) напетости

Резултати показују да новонастали услови нису значајније утицали на утврђене партнерске праксе³⁰ **Графикон 1**. Скоро $\frac{2}{3}$ испитаница истиче континуитет у усклађености потреба и очекивања са партнерима („У принципу, нема промена у нашим односима, добро смо синхронизовани, а то функционише и у овим условима.” – 36 г., удата, једно дете) што је махом последица вишегодишњег суживота и толеранције:

„Разумни смо људи са 23 године заједничког стажа. Одлично се познајемо и не може нас лако уздрмати ова ситуација. Разговарамо о ономе што нам смета код оног другог и трудимо се да подигнемо праг међусобне толеранције, схватајући да су неке ситуације у које доспевамо производ ванредног стања.” (45 г., удата, једно дете),

али и претходног (заједничког) искуства у кризним ситуацијама:

„Исто као пре. Из овог ћемо изаћи још снажнији као партнери јер нам је свака досадашња кризна ситуација – мобилизације, бомбардовања, лош финансијски моме-нат – била само додатна повезница.” (51 г., удата, двоје деце)

Иако за већину нема суштинске промене у партнерским праксама, испитанице издвајају да сада проводе више времена са партнером, што сматрају позитивним, као и да су им новонастали услови отворили нове теме за разговор са партнером³¹.

³⁰ Партнерске праксе односе се на „ствари које људи чине како би омогућили, створили и одржали субјективни осећај блискости, привржености и посебности једни другима (Jamieson, 2011, str. 1; наведено према: Gabb & Fink, 2018, str. 9). Притом, можемо да говоримо о видљивој и невидљивој димензији ових пракси (Tomanović, Stanojević, Ljubičić, 2016, str. 180) – у првом случају, ради се о „практичном аспекту” (Tomanović, Stanojević, Ljubičić, 2016, str. 180) који се чита у чињењу у партнерском односу. Ова димензија подразумева нпр. доношење одлука, преговарање, решавање конфликта и сл. и јасно је видљива у (не)поседовању и (не)практиковању брачне/партнерске моћи. С друге стране, невидљива димензија односи се на „емоционални сегмент” (Tomanović, Stanojević, Ljubičić, 2016, str. 180) – реч је о перцепцији партнерске праксе, сопственог положаја и очекивањима. За савремена друштва карактеристичан је изражен диверзитет партнерских пракси.

³¹ Пре свега, реч је о темама у вези са пандемијом, али и актуелном друштвеном, политичком и економском ситуацијом у земљи изазваном увођењем ванредног стања.

Ипак, има и оних које су скептичне („Не видим промену за сада, видећемо ако потраје! 😊” – 30 г., кохабитира, без деце), чак и помало разочаране тиме што се у партнерским праксама није ништа променило („Исто је. Надала сам се да ће бити боље јер више времена проводимо заједно, али у принципу је исто.” – 33 г., удата, без деце).

Свака четврта испитаница која је у партнерској вези сматра да су појачани ризици утицали на измену партнерских пракса на боље. То су најчешће испитанице које су у ванбрачној заједници (35,6%), оне које живе у ДИНК породицама (29,6%) и оне са краћим партнерским стажом (до шест година). Поред тога, побољшање партнерских односа истиче и скоро трећина испитаница (32,9%) које сведоче о егалитарној родитељској пракси. Испитанице у чијим домаћинствима је муж/партнер главни актер у обављању кућних послова значајно више од осталих (чак 64,3%) сматрају да су се партнерски односи за време ванредног стања побољшали. Код неких, побољшање партнерских односа је последица провођења више времена заједно или успоријег ритма живота у условима ванредног стања што носи мање (раније уобичајеног) стреса:

„Промена на боље... Ово дође као одмор... Имамо времена једно за друго и да искомуницирамо све што желимо и на прави начин.” (33 г., удата, једно дете)

За друге, позитивна промена у партнерским праксама резултат је привремене радвојености³². Осим заједничког провођења времена и разговора, партнерске праксе обогаћене су новим/старим заједничким активностима („Имамо чешће тренутке усмерености једно на другог – лешкарење у загрљају, време за разговор или заједничко испијање чаја.” – 36 г., удата, троје деце), као и (додатном) интимношћу („Много више секса имамо!!!” – 47 г., удата, четворо деце). Мањи број испитаница је просто задовољан чињеницом да се претходно присутне партнерске праксе тренутно не манифестују („Промена на боље! Дефинитивно!!! Нисмо се још посвађали! 😊” – 25 г., кохабитира, једно дете).

У већини анализираних случајева, промена партнерских пракси на боље је спонтана, док има и оних жена које истичу да породичне, па и партнерске праксе нису препустиле случају, већ су прилагођавању новонасталим условима пришле на систематичан начин, плански:

„Као и са децом, нас двоје смо обавили озбиљан, ’одрастао’ разговор о приоритетима у ситуацији проглашења ванредног стања. Претресли све рутинске обавезе, договорили план набавке и динамику активности у току дана... Од увођења ванредног стања, договорена је максимална подршка у активностима које има партнер, када тражи концентрацију, мир због професионалних обавеза.” (36 г., удата, двоје деце)

Свега 5% испитаница које су у (ван)брачној вези сматра да се квалитет партнерских пракси погоршао од увођења ванредног стања и проглашења пандемије³³.

³² „Не видимо се више сваки дан него једном тједно, али чини ми се да нам се однос побољшао јер си више недостајемо.” (30 г., кохабитира, без деце)

³³ У породицама са традиционалном родитељском праксом највише је испитаница које сведоче о промени партнерских пракси на горе (14,7%).

Разлози томе виде се у неубичајеној блискости³⁴, општој нервози³⁵ или промењеном понашању партнера³⁶. Свега две испитанице сматрају да партнерске праксе у новонасталим условима варирају – од промене на боље до промене на горе, у зависности од прилика („Мало смо напетији, али смо, с друге стране, и приснији. Имамо више времена које проводимо заједно. Више вичемо једно на друго, али се и више грлимо” – 39. г., удата, двоје деце).

Родитељске праксе – изазов усклађивања вишеструких улога

Родитељске праксе су разноврсни³⁷ „механизми кроз које родитељи директно помажу својој деци да остваре циљеве социјализације” (Darling & Steinberg 1993, str. 493), спој био-социјалних и социјално-културних аспеката репродукције и бриге (Milić, 2001, str. 172). Осим конкретних активности, оне обухватају и одређена очекивања и веровања (Jeunes, 2010). Као и у случају репродукције свакодневице у домаћинству, и овде се анализирају две димензије праксе – прва је ангажованост у пословима око деце, а друга је повезана са реакцијом деце на појачане ризике и односи се на разговор и објашњење новонастале ситуације.

Пракса бриге о деци је релативно постојана – 45,5% испитаница експлицитно истиче да се она није променила у ванредном стању. Ово посебно наводе фриленсерке (100%) и незапослене (84,2%), оне које живе у проширеним породицама (100%), као и оне које за време ванредног стања нису радиле (92,3%). Притом, идентификована су три типа родитељске праксе бриге о деци, с обзиром на доминантног актера. Најзаступљенији је егалитарни тип у којем родитељи равноправно учествују у старању о деци³⁸. У већини породица са егалитарном родитељском праксом, ово је уобичајена ситуација:

---

³⁴ „Буде свега! Нисмо научили да смо сви у стану!” (39 г., удата, двоје деце)

³⁵ „Напетије је због забране кретања, журбе до полицијског часа, мислим да иде на горе.” (30 г., кохабитира, без деце)

³⁶ „Муж звоца више него иначе!” (43 г., удата, без деце)

³⁷ Разноврсности родитељских пракси доприносе специфични економски, политички и културни услови у којима се одвијају, као и обележја личних биографија родитеља и транзиције у родитељство.

³⁸ О оваквој родитељској пракси сведочи чак 64% испитаница које имају децу. Равноправне родитељске праксе карактеристичне су за породице млађих испитаница – просечна старост ових испитаница износи 35,2 године и нижа је у поређењу са испитаницама које наводе да су оне главне у бризи о деци (37,3 године), као и за оне које истичу да је брига о деци „у рукама” мужа (38,0 година). Такође, у породицама у којима је ова пракса присутна, отац је чешће власник приватног предузећа или је запослена као фриленсер. Иако нема статистички значајне разлике, уочава се да су у породицама са равноправном родитељском праксом жене чешће запослене него у онима са традиционалном праксом (72,6% према 67,6% запослених испитаница). Субјективна процена актуелне породичне финансијске ситуације не утиче статистички значајно на карактер родитељске праксе. Такође, у овим породицама присутно је и најзначајније учешће равноправне праксе репродукције свакодневице у домаћинству. Тумачење постепеног померања родитељске праксе (али и осталих породичних пракси) у правцу егалитарности можемо тражити у „претходном урушавању мушког,

„Све одувек радимо заједно, допуњујемо се и комбинујемо. Тако је и сада.” (32. г., удата, двоје деце),

али има и оних у којима је ова пракса обликована новонасталим животним условима:

„Коначно подједнако!!! ☺ Раније је све око детета било на мени, јер просто мужевљев посао је тако диктирао” (30 г., удата, једно дете).

Као и у случају партнерских пракси, неке егалитарне родитељске праксе су спонтано установљене („У ходу све решавамо!” – 29 г., удата, једно дете), док су друге производ преговарања/договарања:

„Договарамо се ко када чува децу, ко ради, ко иде у набавку или до свекрве или маме. Мислим да јесмо подједнако оптерећени.” (39 г., удата, четворо деце)

„Све радимо подједнако. Али баш све. Наравно, не да се он сети, блентав је, али ако му кажем нпр. ај’ окупај га, док ја спреим вечеру то је то, договор пао!” (26 г., удата, једно дете)

Егалитарне родитељске праксе су најпостојаније, независно од новонасталих појачаних ризика [Табела 3]. Насупрот овоме, пракса активног очинства најчешће се мењала у анализираним условима. У већини породица, реч је о новонасталој пракси на чије успостављање су кључно утицале промене у радној активности оца изазиване пандемијом и ванредним стањем:

„Муж више подноси око деце с обзиром да је код куће, мени је сада лакше... Имам замерки, али се трудим да их не натурам на нос. За сада!” (43 г., удата, двоје деце)

„Одговара ми ова подела, јер сам раније била с дететом 95% времена. Сада је он (муж – прим. аут.) више оптерећен што се детета тиче, што је и логично јер ја морам да радим, а вртићи не раде”. (35 г., удата, једно дете)

Као и у случају промене праксе активног очинства, тако је и промена у традиционалној пракси³⁹ најчешће резултат нових услова у којима неко од родитеља обавља радну улогу:

„Ја сам са сином, он нас не виђа, зато што је био у контакту са већим бројем људи од како је кренула пандемија. Мислим да је најбоље овако, јер имамо бебу од три месеца и не би било добро да се, на пример, ја разболим и да морам да будем хоспитализована јер је он јако мали и дојим га. Договорили смо се да је најбоље да се ја издвојим са сином у село, а он остане у граду и ради све што је везано за посао” (25 г., удата, једно дете),

---

патријархалног ауторитета... и јачању женског ауторитета, односно, омоћавању жена по моделу само/жртвујећег микроматријархата” (Blagojević Hjuson, 2013, str. 229).

³⁹ Традиционална родитељска пракса је она у којој је мајка главни актер бриге и неге детета. Како истичу Томановић, Станојевић и Љубичић (Томановић, Станојевић, Љубичић, 2016, str. 170), реч је о пракси која подразумева „асиметричну поделу обавеза око деце уз изразиту оптерећеност мајке у свим активностима, осим оних забавних”.

али и чињенице да мајке, у условима отежаног функционисања институција подршке породици, на себе преузимају додатне улоге попут васпитача или наставника:

„Не, ја сам више оптерећена. Разлог томе су школске обавезе.” (43 г., удата, двоје деце)

Традиционална родитељска пракса као уобичајена породична рутина утемељена је на традиционалној родној подели рада, према којој је жена главни актер бриге о другима у породици уопште. Већина испитаница које сведоче о оваквој пракси уједно наводе да је прихватају и не очекују да се она промени:

„Мој муж је Балканац, тако да су обавезе око детета моје обавезе, а он је задужен за разоноду – спорт, друштвене игре, филмови... Та расподела обавеза је наша рутина и није се ништа променило у ванредном стању.” (45 г., удата, једно дете)

„Ја сам одувек водила рачуна о деци, он о послу. Ту и тамо он помогне колико може, али тако је код нас одувек било и то нам је ок.” (39 г., удата, троје деце)

„Деца су и даље само моја брига. Навикле су да се ослањају на мене јер је он у нормалним околностима доста одсутан. Не знам колико да траје ово нисам сигурна да ће се ту било шта променити!” (38 г., удата, двоје деце)

С обзиром на неизвесност, ризике и бројне недоумице око ванредног стања и пандемије, родитељска пракса у овим условима обухвата и информисање деце о актуелним догађањима. Проширивање родитељске праксе овом активношћу и укључивање нових тема у свакодневне разговоре условљено је како узрастом, тако и самом реакцијом детета на новонасталу ситуацију. Испитанице које имају веома малу децу истичу да ова димензија њихове раније етаблиране родитељске праксе није присутна јер немају потребу да детету објашњавају промене у свакодневици. С друге стране, остале испитанице које имају децу истичу да је разговор о корони и ванредном стању постао део њихове родитељске свакодневице⁴⁰. Већина ове деце, према сведочењу испитаница, реагује смирено, без панике и предимензионираног страха, показујући интерес за нове животне околности:

---

⁴⁰ Свега 4% испитаница у овој групи наводи да са децом не разговарају о пандемији и ванредном стању. То је углавном због тога што дете не показује интересовање за ове теме („Осим мало скученијег социјалног живота, ванредно стање не оставља дубљег трага на живот мог тинејџера. Искрено сам и забринута у којој мери она није информисана о начину заражавања или последицама пандемије, Интернету упркос. Уопште је не интересује, и сваки пут се оглуши на наше упутство како треба да носи маску када је у продавници са пуно људи. Чини се да њу, ни читаву генерацију тинејџера, не интересује реална опасност од короне, и да су се сви, колективно, обрадовали што нема школе.” – 42 г., кохабитира, једно дете) или се о њима информише на други начин („Нисмо претерано објашњавали детету о самом вирусу и пандемији, али је ’покупио’ неке информације из наших разговора. Па нам тако понекад каже да ’нема руковања, грљења, јер има вирус’. Сада је и он прихватио већ ситуацију да не може да иде напоље баш увек када жели.” – 37 г., удата, једно дете).

„Објаснила сам јој зашто не смемо у парк и на остала места на која смо ишли до ванредне ситуације. Прихватила је све... Можда и боље него доста одраслих које знам.” (32 г., кохабитира, једно дете)

Међутим, има и оних којима ситуација пада теже што од родитеља захтева (додатно) прилагођавање измењеној породичној свакодневици:

„Мој син је иначе анксиозан и вечито брине због нечега, потребно је стално имати стрпљења и много разговарати са њим, умиривати га и тешити. Тренутно је јако забринут због ситуације са вирусом, сваки дан прати дешавања и заједно коментаришемо.” (45 г., удата, двоје деце)

„Дете једва подноси! Врло је друштвена, ово јој не иде на руку. У почетку је било тешко да прихвати, али сада је схватила да је овако сигурније. Дружи се и даље, само преко друштвених мрежа.” (39 г., удата, једно дете)

„У почетку, док сам слушала вести, и дете их је слушало. Сутрадан је на улицу изашао са ронилачком маском преко очију и носа и са хируршком маском преко уста и забранио је употребу речи корона и вирус... Без већих проблема поштује сва ограничења једино то што не може напоље јако тешко прихвата. Ја сам му досадила и јако му недостају другари.” (41 г., разведена, једно дете)

Испитанице са децом предшколског и нижег основношколског узраста истичу да кроз разговор покушавају да објасне и надоместе одсуство оних, иначе уобичајених породичних пракси које су сада „замрзнуте”⁴¹:

„Разговарамо, а највише је мучи што нигде не идемо и нико нам не долази јер је навикла да се игра са децом. Такође јој недостају другари из вртића.” (25 г., кохабитира, једно дете)

„Највише примећује да не идемо код баке и деке и они не долазе код нас па за њих често пита и за тетку и њене клинце. Разговарамо са њим о томе.” (36 г., кохабитира, једно дете)

Отворена комуникација о ситуацији у вези са пандемијом и ванредним стањем је најчешћа родитељска тактика која се примењује у породицама са децом старијег узраста и одраслом децом. Поред тога, у родитељску праксу је сада укључено и заједничко информисање („Причамо око целе ситуације, заједно гледамо вести.” – 38 г., неудата, једно дете). Важну улогу „помоћника” при информисању имају друштвене мреже. Интересантно је да неке испитанице сведоче да су деца више од њих упућена у актуелна збивања те да су, у том случају, улоге информатора и информисаног замењене („Као што рекох, већ је одрасла и мислим да је она мени објаснила неке ствари!☺” – 46 г., удовица, једно дете). Поред разговора са родитељима, старија деца се и сама додатно информишу о новонасталој ситуацији, мерама заштите, ограничавању кретања и сл. („Да, углавном прате сами информације на друштвеним мрежама, заинтересовани су највише за крај ванредног стања. Све информације делимо, причамо о свему.” – 45 г., разведена, двоје деце).

⁴¹ Ово се посебно односи на контакт са бабама и дедама, као и другим рођацима, породичним пријатељима, али и одлазак на игралиште, у парк, боравак у забавишту.

Закључна разматрања

Резултати истраживања потврдили су основну претпоставку – ванредно стање и пандемија вируса COVID-19 утицали су на промену базичних породичних пракси. Међутим, не мењају се све праксе на исти начин. Најчешће промене уочене су, како је и очекивано, у пракси репродукције свакодневног живота, посебно димензији снабдевања. Ванредно стање и пандемија (недостатак намирница, рестриктивни услови куповине и кретања, могућност заразе, повећан обим куповине) довели су до отежане манифестације ове праксе. Такође, приметан је утицај промена у пракси исхране на промене у снабдевању. Друга димензија праксе репродукције свакодневице променила се у зависности од тога ко је њен главни актер – док су традиционална/женска и егалитарна пракса релативно постојане, највећа промена уочена је тамо где је муж/партнер главни актер у обављању кућних послова. Партнерске праксе показују најизраженији континуитет у односу на предпандемијско стање. Тамо где су праксе промењене, у већини случајева се евидентира промена на боље, изазвана значајнијим заједничким провођењем времена, новим заједничким интересовањима или интензивираним интимношћу. Резултати су показали да су промене на горе у партнерским односима ретке. Родитељске праксе су се такође показале релативно постојаним. Као и у случају обављања кућних послова, већу резилентност на промене показују егалитарне праксе и традиционалне бриге о деци. У случају традиционалних/женских пракси, већа отпорност на промене резултат је њихове дубоке културне укорееености. Разлози за постојаност егалитарних родитељских пракси и пракси репродукције свакодневице могу се тражити у измењеној динамици партнерских односа тј. њиховој израженијој флуидности у контексту актуелне пандемије. У исто време, флексибилност партнерских/породичних улога олакшава прилагођавање на промењене друштвене услове Маскулине породичне праксе су махом новоуспостављене. Њихова израженија промењивост повезана је са променама у јавној сфери (промене професионалне улоге супруга/партнера). Смер и учесталост промена породичних пракси зависе, између осталог⁴², и од њиховог предпандемијских карактера, односно, степена њихове усаглашености са (новонасталим) кризним условима⁴³. Такође, уочава се да праксе могу да се мењају спонтано, али и плански. Резултати су показали делимичан континуитет коришћења „женских” ресурса у породичним праксама у условима појачаног ризика, посебно у пракси репродукције свакодневице и родитељским праксама. Међутим, уочава

---

⁴² Поред овога, на промене породичних пракси могу да утичу и нека лична обележја чланова породице (нпр. године старости, радни статус), обележја саме породице (нпр. састав и структура, број деце у породици, висина и структура породичног буџета), као и друштвени положај породице, типични/посебни културни обрасци, карактеристике социјалних политика које имају утицај на породичну свакодневицу, интензитет и карактеристике контакта породице са институционалним системом и сл.

⁴³ То значи да што је већи антиципаторски потенцијал праксе, то је она стабилнија тј. мање подложна радикалним изменама услед промене друштвених услова. Под антиципаторским потенцијалом породичне праксе подразумева се њена способност да у себе укључи активности које могу да се одвијају у различитим друштвеним условима, односно, да се у праксама користе и стичу различите врсте капитала.

се и известан отклон од оваког обрасца у правцу ангажовања „мушких” ресурса, услед већ поменуте промене у начину обављања улога у јавној сфери за време ванредног стања.

Међутим, не треба заборавити да се приказани резултати односе на рани период пандемије и ванредног стања. Стога, било би интересно анализирати на који начин пандемија и њене друштвене последице делују на породичне праксе у неком дужем трајању, односно, када ови услови поприме хронични карактер. У таквим условима, обележја породичних пракси могу да се посматрају као део породичног капитала. Практике омогућавају породицама да успоставе стратегије за превазилажење кризних ситуација. Оне се могу посматрати као адаптивне стратегије којима породица преузима улогу активног друштвеног учесника који одговара на, подешава и обликује спољна ограничења и могућности (Moen & Wethington 1992, str. 234). Тако се породица посматра као флексибилна и активна јединица која формира и одржава различите праксе у циљу превазилажења животних изазова и постизања породичних циљева.

Jovana M. Čikić¹
Ana Lj. Bilinović Rajačić²
University of Novi Sad,
Faculty of Philosophy, Department of Sociology
Novi Sad (Serbia)

FAMILY PRACTICES DURING THE PANDEMIC AND THE STATE OF EMERGENCY – THE FEMALE PERSPECTIVE³

(Translation In Extenso)

Abstract: Increased risks are inspiring context for family practices' analysis as they can impact changes in practices, thus changing family functioning and relations. The aim of the paper is to identify features of the main family practices (reproduction of everyday life, partnership, parenthood) during pandemic and state of emergency in Serbian society. It is assumed that these conditions led to practices' changes. The issue is analysed based on data collected on a sample of 265 female respondents using a combined research plan. The results showed that the state of emergency and the pandemic of COVID-19 virus induced changes in main family practices. The most common were changes in the reproduction of everyday life (especially, groceries shopping), while pre-pandemic partnership practices were the most resistant to change. Traditional and egalitarian practices showed greater resilience to change, while masculine practices are usually newly established. There is continuity in the use of "female" resources in family practices, but with a shift from this pattern towards more frequent engagement of "male" resources, due to changes in the professional roles during the state of emergency.

Keywords: family practices, state of emergency, COVID-19 pandemic

Introduction

Established family practices⁴ (Morgan, 2011a; 2011b) are manifestation of family everyday life. They are practical, symbolical and imaginative relational activities through which family life is established and reproduced. Family practices help define, establish, maintain, and modify family roles and positions, as well as family integrity and functions.

---

¹ jovana.cikic@ff.uns.ac.rs

² ana.bilinovic@ff.uns.ac.rs

³ The paper is the part of scientific research of the Faculty of Philosophy, University of Novi Sad, which is supported by the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia. The authors express their gratitude to all the female respondents that took part in the research.

⁴ Spagnola and Fiese (2007, p. 285) argue similar when writing of family rituals and routines. According to the authors, family routines and rituals refer to "specific, repeated practices that involve 2 or more family members. Yet they are distinct and can be contrasted along the dimensions of communication, commitment, and continuity".

They allow for the exchange of necessary/desired resources and reflect the interdependence of family members⁵. This concept stands in contrast with the notion that the family is a relatively static structure, since it views the family as “a set of activities”⁶ (Morgan, 2011a, p. 6), that is, family practices through which *doing family* is confirmed, which constitutes the basis for its establishment and maintenance. The key characteristics of family practices include dailiness/regularity and stability/routinization⁷, but also fluidity, dynamism, and distinctiveness⁸, as well as a linking of history and biography⁹ (Morgan, 2011a, pp. 6–8).

Since they are often routinized and repetitive, family practices are considered to be self-evident and taken-for-granted (Morgan, 2011a, p. 11). However, that does not mean that they are not prone to change – on the contrary, family practices are inseparable from space and time¹⁰ and their continuity or change are influenced by both external and internal factors¹¹.

---

⁵ To be exact, those are activities and relations referring to partnership/intimacy, motherhood/fatherhood, childhood, taking care of others, spending time together, finances and expenditures, household maintenance, socialization, crossroads in life courses, etc. Family practices are networked, so one impacts the other and vice versa, both simultaneously and consecutively.

⁶ According to Kvande (2007; according to: Morgan, 2011a), Morgan (2011a, p. 4–5) thinks that we should speak of family not only as a noun, but also as an adjective (e.g. family practices, family events, family life) and a verb. The latest emphasises the significance of the family practice as a concept.

⁷ This implies family practices are often focused on what is invisible or insufficiently visible, but irreplaceable part in forming and sustaining family roles, statuses and relations, as well as family functions. Because of their orientation on everyday life, family practices are, at same extent, being routinized which contributes to their internalization, recognition and practicing. According to Morgan (2011a, p. 7), stability of family practices implies they are regular or common for “a large section of any particular population (the school-run, for example) or they may be peculiar to members of a particular household or set of family members (‘family’ jokes, rituals, etc)”. Second characteristics can be related to distinctiveness of family practices.

⁸ Distinctivity implies differentiation of family practices’ patterns from the similar ones which occur in relations between colleagues, neighbours, friends, etc. (Morgan, 2011a, p. 10). Also, it can refer to specificity of certain family practices which determine family boundaries or who counts as a family member (Morgan, 2011, p. 7). Fluidity of family practices refers to their intertwining with other practices which take place beside family life (e.g. daily commuting, family outings) (Morgan, 2011a, p. 7).

⁹ Public and private intersect in family practices through the process of structuration (Morgan, 2011a, p. 7). According to the author, it is most evident when individuals meet “a set of practices that are already partially shaped by legal prescriptions, economic constraints and cultural definitions” (Morgan, 2011a, p. 7).

¹⁰ Morgan (2011a, p. 75–80) says that family practices can be analysed in regards to practical, symbolic and imaginary space and time.

¹¹ External factors are extramarital (e.g. war, natural disasters, economic crisis, changes in legal framework that regulate family relations, enculturation, pandemic, state of emergency) while internal factors derive from the family roles and relations (e.g. divorce, motherhood/fatherhood, death or sickness of family member, change of residence). External factors are mainly structural, while internal factors (beside aforementioned accidental family situation) also imply changes in the family life cycle.

Some speak of the volatility of contemporary family practices as a result of “the reduced predictability of the life course” (Chambers, Graham, Phillipson, Ray, 2009, p. 99), at the core of which are fluidity and reinforced risks characteristic of contemporary societies. Since these risks are global (Beck, 2001), not even family practices are spared from their influences¹².

Based on this, we have analysed family practices during the coronavirus COVID-19 pandemic and the state of emergency, both of which were viewed as external stressors that posed reinforced and multiple risks to the family and its members (e.g. health risk, unemployment/income decrease risk, individual rights violation risk, increased personal stress, risk of insufficient (non)institutional support, etc.). The risks potentially could induced changes in family practices, both in terms of preservation and deterioration family functions and integration. Analysing the impact of the COVID-19 pandemic on family life, various studies highlighted changes in family practices – e.g. aggravated balancing between private/family life and professional duties, lack of support from the public services, gender inequalities, occurrence/continuity of domestic violence, changes in intimate relationships (Fisher, Languilaire, Lawthom, Nieuwenhuis, Petts, Runswick-Cole, Yerkes 2020; Lopes, Castro Vale, Viera, Lopes da Silva Filho, Abuhid, Geber 2020; Brom, Lukavsky, Greger, Hannemann, Straková, Švaříček, 2020; Campbell, 2020). Changes occur not only as a simple reaction on external stressors, but also as family adaptation mechanisms in new social circumstances. Also, various (non)governmental agencies worldwide paid special attention to providing support for the families during pandemic, especially strengthening parental practices (Cluver et al, 2020).

This research started from the question: in which way the state of emergency and the pandemic impacted previously established family practices in contemporary Serbian society. The main hypothesis was that these circumstances led to the changes in family practices. Furthermore, we assumed that these changes would be most evident in the practice of everyday life reproduction. The aim of the paper was to examine the characteristics of three main family practices – the reproduction of everyday life, partnership and parenthood – during pandemic and the state of emergency in contemporary Serbian society. Having in mind that family practices and gender-based practices are intertwined (Morgan, 1996, p. 11; as cited in: Chambers, Graham, Phillipson, Ray, 2009, p. 75), in this paper, we considered the effects of reinforced risks on family practices from the female perspective. This choice was motivated by at least three valid reasons:

- “everyday life is always associated with the female sex” (Spasić, 2004, p. 150), precisely due to its features (privacy, repetitiveness, routineness, internalization, emotionality, locality),
- certain family practice (e.g. household maintenance, taking care of children) in our society are distinctively feminine (Republički zavod za statistiku [RZS], 2017, p. 96),
- in social crisis, “female” resources are more intensely used in order to minimize risks and uncertainty (Blagojević Hjuson, 2013, p. 42).

---

¹² In addition, family practices can be perceived as risks which potentially can affect family environment or family, their members, other family practices.

Method and Data Collection

Identification and analysis of family practices are based on empirical data collected at the end of March and beginning of April 2020. Due to the circumstances in which the research was obtained¹³ as well as character of the research issue, the combined/mixed research plan was applied. It was embedded combined plan (Creswell, Plano Clark, 2011, p. 71–72). The research simultaneously combined semi-structure interview (primary, qualitative method) with on-line survey (secondary, quantitative method). On-line interview list comprised 45 questions¹⁴ defined in a form of reminders – the goal was to collect narratives which facilitate identification and analysis of characteristics and changes in family practices under increased risk. By combining elements of a scientific conversation (open-ended questions, in-depth insight, possibility to broaden-up interview topics, analysis of complex issues) and an online survey (free access to the questionnaire at any time that suits the participant, enough time to provide answers, the simplicity of the communication between researchers and participants), data collection on a larger sample was facilitated and participants were allowed to freely convey their experiences and perceptions of the novel situation and its impact on established family practices, without their answers being limited by any pre-defined categories.

The sample included 265 female participants¹⁵ [Table 1](#). Having in mind the conditions in which the research was conducted, the sample was not probabilistic by nature, but instead it had the characteristics of a 'snowball' sample. The main participant selection criterion was legal age.

Results and Discussion

The reproduction of everyday life in the household, parenthood and partnership are basic family practices for establishing and preserving family relations and functions. They clearly indicate belonging to a certain family group. Furthermore, the identification of actors in these practices helps reveal the character of the division of family labor¹⁶. Likewise, all three practices analysed here have a marked gender (in this case, female) dimension. Feminist literature has widely considered social and economic status of women in cultural

---

¹³ We think of lockdowns during state of emergency as well as WHO recommendations on physical distancing. Such circumstances caused necessity for data to be collected remotely. On-line interview list was distributed by email and Facebook.

¹⁴ Questions are classified into eight categories: socio-demographic characteristics, personal perception of the pandemic and state of emergency, relations between professional and family duties, family everyday life, children and the pandemic/state of emergency, intergenerational solidarity, partnership/intimate relations, pregnancy and the pandemic/state of emergency. Questionnaire was distributed via email and Facebook.

¹⁵ Respondents' age vary between 20 and 75 years. The average age is relatively low (35.6 years) due to sampling and data collection procedures. Most of the respondents are married (59.2%) and have children (66.4%). Average marriage/cohabitation duration is eight years. Employment rate is high – 76.9% of the respondents are employed, regardless of the type of work engagement. An average household consists of 3.3 members – that corresponds to the main family type (nuclear family) and average number of children per respondent (one child).

¹⁶ This indirectly indicates the availability of resources and the family power structure, as well as the mechanisms of their exchange (Bilinović, 2013).

and historical perspective as well as their status and multiple roles within family environment. In such context, it was emphasized that private space/family is dominant social framing for women's action (Stanković, Markov, 2011). Additionally, it can be stated that research of family practices from the female perspective during crisis (pandemic and state of emergency) could lead towards new thematization of interest within feminism.

The Practice of Everyday Life Reproduction in the Family Household

The reproduction of everyday life in a family household is a complex practice that enables family members to satisfy their basic needs. It consists of several distinct dimensions, two of which were considered in this study – doing household chores and grocery shopping. Both dimensions are particularly interesting in the context of the pandemic and the state of emergency, due to a greater concern for the health of household members and (potentially) limited ability to obtain essential goods.

In Serbian family households¹⁷, women are the key actors in housework (RZS, 2017, p. 96; Blagojević Hjuson, 2013, p. 95), as confirmed by the results of our study (Table 2)¹⁸. In this novel situation, the practice involving the woman as the main actor remained unchanged in $\frac{3}{4}$ of families in which it was present before, in spite of the fact that women reported performing additional activities in the novel situation or lacking the help they had before the state of emergency was declared:

“I am the one who does most of the work, same as before the state of emergency was declared. I feel like a maid 12 hours a day and for the remaining 12 hours, I feel like a cook who also has to be a good online teacher during her short breaks.” (45 y., married, one child)

“At home, I am normally the one in charge of housework and this has not changed, but now, apart from that, I help two other households with grocery shopping, doctor appointments, and the like.” (42 y., divorced, two children)

“I do most of the housework during the state of emergency. Before, I had help – cleaning ladies used to come over once a week.” (36 y., married, one child)

That the practice of everyday life reproduction in the household is 'woman's' work was also evident in the fact that apart from our participants, it involved other women in the household (mother, step-mother, and/or daughter)¹⁹. On the other hand, $\frac{1}{3}$ of the respon-

---

¹⁷ As Milić wrote (2001, p. 94) “female housework, as one of its primary obligations, included the provision of services to others, it was defined as work for the others. Thus, as a subject and as a family member, the woman was completely encompassed in this type of work or behaviour and her general gender identity rested on the ability to satisfy others.”

¹⁸ It is particularly characteristic for the divorced respondents, unemployed ones or those who are working from home, also respondents whose partners are employed. Besides, such family practice is characteristic for the families with one child and single parent families.

¹⁹ “Mom and I work together. She cooks and does the laundry; I go shopping, iron and clean the house, dust the floors. For both of us, the scope of housework has increased, because previously we didn't do our laundry as we went to the laundry service, we don't have a washing machine in the apartment. We also paid the woman to clean our apartment once a week. Since the state of emergency started, the laundry service has been closed and the cleaning lady cannot come to us. Another difference is that my mother used to go shopping, and now I'm going, because she falls into risk categories, so I don't let her go out.” (26 y., single, no children)

dents reported that in their families, there was an established practice of egalitarian participation of partners in housework²⁰:

“My husband and I do housework together; we both do what we can, when we have the time. We have always complemented each other. Both, before the state of emergency and now.” (27 y., married, one child)

In some families, this was the result of a spontaneous arrangement:

“We truly complement each other and divide ongoing tasks in accordance with the current situation, depending on how much free time we have, how tired we are, and what else we have to do. A house is a breathing organism and there is always something to do around the house, but relaxing and enjoying each other’s company come first.” (33 y., cohabitating, one child),

while in others, the partners’ equal participation in housework was the result of a clear division of responsibilities:

“We clean the house once a week, my husband vacuums and cleans the bathroom, while I clean the floors and dust furniture. I cook every day, while my husband goes grocery shopping once a week and gets most of the items we need and apart from that he goes out to buy bread 3 times a week. When it comes to our child, I entertain him during the day and my husband takes over when he finishes work; if the weather is nice and there is still time before the curfew begins, they ride their bikes to Dunavac and avoid contact with other people.” (35 y., married, one child)

In most of these families (80%), the pandemic and the state of emergency did not bring about significant changes in the established, egalitarian practice of participation in everyday life reproduction in the household. In cases where a change was observed, it was the result of the fact that neither of the partners were going to work:

“We now equally participate in housework, unlike before, when I used to do most of the work at home. Now I have an extra pair of hands in the household!” (35 y., married, one child)

“My husband and I have equally participated in housework during the state of emergency. Before the state of emergency was declared, my husband used to do a larger portion of the housework, since he works from home, but now I work from home as well, so we have divided chores equally.” (30 y., married, no children)

Changes in the practice of doing household chores were most common in cases in which the main actor was the respondent’s husband/partner [Table 2](#) – he was the one who took over the practice due to the new distribution of professional activities²¹:

---

²⁰ Such practice is characteristic for the DINK families, families with one and small child, also for the respondents who are enterprise owners or freelancers with partners who are freelancers or unemployed.

²¹ Majority of the respondents who claimed their husbands/partners are now in charge for most of the house chores also stated that husbands/partners are currently unemployed or work from home.

“Now my husband does all the housework because I am not home”; “Both of us used to work 12 hours a day and household chores have always been divided. Now my husband takes over some of my chores, since I work six, seven or eight hours a day.” (25 y., married, one child)

or a new family situation:

“I want to praise my husband because he now does 90% of the housework because I am having a high-risk pregnancy. We used to divide housework, but by choice, I used to try to be the “housewife”, although he was always there to help. Again, the situation is rather unique right now.” (33 y., married, no children)

The second dimension – grocery shopping – is distinctively a family practice. It involves all the members of the nuclear family²². In only a few cases, it involved the participation of members of the extended family²³. In spite of the state of emergency and (potential) difficulties in obtaining groceries, medication and sanitizers, 1/3 of respondents believed that the novel situation did not bring about significant changes in the family practice of grocery shopping:

“There is no difference. We still buy baloney, 200 grams, and a tub of yogurt! All joking aside, we are not overstocking. Everything is the same as before the state of emergency was declared.” (30 y., cohabitating, no children)

“There is no difference; it is hard to shop ahead for a family of six, so we have never done that.” (20 y., single, no children)

---

²² According to the results, shopping for groceries is more of male-orientated family practice – 40.4% of the respondents stated that husband/partner, father or brother is the main actor of analysed practice. Such is equally characteristic for the period before and after pandemic and state of emergency (“Husband goes shopping for groceries, as usual. We don’t have difficulties (with shopping for groceries – N.A.), also we don’t have any stocks.” – 42 y., married, two children). One third of the respondents said they or some other women in the family are the main actors in shopping for groceries/providing supplies. Some consider shopping as an opportunity to go out, to be on their own ‘for five minutes’ even during the pandemic and state of emergency (“I go shopping, it is my way out of the house, it is the only time I am alone, with no kids around.” – 38 y., married, one child). Others stated such practice is a result of the new regime of professional duties (“I go shopping more frequently as I have no things to do in the morning. I go to the store wearing ‘full war equipment’ every two-three days.” – 30 y., cohabitating, no children), estimation of more adequate use of protection measures from the virus (“I prefer to go shopping because I think I take more precaution than my partner.” – 25 y., cohabitating, no children), but also consequence of circumstances in which a family member is ill or being in isolation (“Husband is in isolation, so I have to go shopping.” – 25 y., cohabitating, one child). In every fourth family, practice of providing supplies encompasses all the members of the family household (“We try to go shopping as rarely as possible and we all go together. That’s how we functioned before.” – 36 y., married, no children).

²³ Those are the families of older respondents who stated that, since the state of emergency started, sons/sons-in-law and daughters/daughters-in-law also participate in shopping for groceries (“We don’t make supply stocks... three days before the state of emergency started, we went shopping and bought a slightly larger amount of supplies; now, our son and daughter-in-law are our main suppliers... We use opportunity for pensioners to go out once a week, mostly to buy fresh fruits and vegetables, but the market is market, and it is beyond our reach, for now.” – 75 y., married, three children).

Conversely, 60% of the respondents observed a change in the practice of grocery shopping. These women pointed out that shopping during the pandemic and the state of emergency was more difficult²⁴ due to the:

- shortage of certain groceries in stores (“Sometimes, it is not possible to buy all the groceries we need and sometimes shopping lasts longer as only two people can be inside the store.” – 28 y., divorced, no children),
- the need to comply the prescribed protective measures (“It’s like I am walking into to a gas chamber! I don’t touch anything I don’t want to buy; hand, mask and gloves disinfection is obligatory!” – 25 y., married, one child), as well as
- the fact that the process of organizing a shopping trip was more complicated than usual (“The organization of shopping is more complicated due to queues, working hours, personal hygiene and hygiene of the apartment, uncertainty whether there will be any groceries to buy, although we rarely have those problems in the nearest stores.” – 23 y., cohabitating, no children).

Apart from that, the change in the practice of grocery shopping was influenced by an increase in the quantity of items bought. Besides the fear of shortage and/or difficulties in organizing shopping trips²⁵, the increase in the quantity of items bought was the result of a change in another family practice – eating²⁶. Namely, most women reported that during the pandemic and the state of emergency, they cooked more often and family members had all their meals at home²⁷. This could indicate that the reinforced health

---

²⁴ This refers to 46.2% of the respondents who stated that family practice of providing household supplies is now changed. 29.5% of nuclear families had difficulties in groceries shopping, while 1/3 of the respondents living in nuclear families stated to combat poor organisation of shopping. Difficulties in providing food supplies were stated by 53.3% women living in single-parent families. Additionally, 60.6% of the respondents whose husbands/partners were working from home during state of emergency reported to have more or less difficulties in providing supplies.

²⁵ Half of the respondents said that during the state of emergency they made a smaller or a larger stock of everyday household supplies, but also medicaments and sanitizers. While every fourth of them stated that is a regular family practice (“I buy, as always, for the week ahead. I go shopping once a week and that’s it. I don’t stock food supplies; I think it is stupid; no one is going to starve to death. People are a little crazy and overreacting. I always have some Analgin, Rapidol C and Kontralok in the house.” – 44 y., married, two children), for others, buying larger amount of goods is a new routine (“We bought more food than we would if we went shopping every day, like we did before this situation. That is the greatest difference, now we go shopping less often.” – 22 y., single, no children).

²⁶ It is also a complex practice which entails of groceries supplying, food preparation, consumption, disposal of food surpluses and waste. Eating is traditionally understood as one of the core family practices as it brings all family members together; it becomes a part of their shared experiences and integral part of family members’ care for each other. However, eating as family practice also determines individual eating habits. Contemporary eating practice is characterized by shorter eating duration, skipping meals, eating outside the home, individualization of food choices and atomization of meal/the act of food consumption (Sproesser et al, 2019, p. 9).

²⁷ “We plan to buy (supplies – N.A.) for at least three, four days so we don’t have to go shopping every day, as we used to. This means we buy almost double amounts. And after 5 p.m. it is lockdown, no matter what you need. Now, we spent more time in the house so I cook more often; before, we used to eat in the restaurants and fast-foods.” (29 y., cohabitating, no children)

risk as well as the limitations imposed by the state of emergency²⁸ brought the family practice of eating back into the family household, while its pre-pandemic quality of being an individualized practice that (partially) takes place outside of the household was temporarily frozen. Furthermore, the increase in the quantity of items bought was influenced by a greater concern for the health of family members, which led to buying greater quantities of hygiene products, sanitizers, and similar items:

“We buy some of the groceries we normally avoid, such as sweets, snacks... We are not stockpiling, but we do make sure that we always have everything we may need in the next couple of days. Still, I have to mention sanitizers, which we now buy more often and in larger quantities than before.” (43 y., married, two children)

“The only difference is that we have stocked up on personal hygiene products – e.g. toothpaste, shampoo, sanitary towels, but not toilet paper! ☺” (30 y., cohabitating, no children)

Finally, the change in the practice of grocery shopping in the direction of an increase in quantity was influenced by the fact that respondents were no longer in charge of obtaining daily necessities for their own family only, but other relatives as well (parents or partner’s parents). This finding does not only go in favor of belonging to the same (extended) family group, but also serves as a confirmation of interfamilial functionality and solidarity²⁹.

The practice of grocery shopping in conditions of reinforced risk also differed from the regular practice in that it was planned in advance. Previously, this practice was arbitrary and sometimes even chaotic, but lockdowns during the state of emergency, the shortage of certain grocery items, long queues at stores and pharmacies, as well the increased risk of viral infection all forced respondents to plan their shopping trips, along with their family members:

“We no longer go to the store to buy just one thing; instead, we plan ahead and shop prudently. Therefore, we do not go to the store every day, like we used to before the state of emergency was declared.” (33 y., married, one child)

“The difference is that we only go to the store every couple of days and we have to plan our meals ahead in order to avoid unnecessary contact with other people.” (25 y., cohabitating, no children)

It is interesting to note that some participants stated that they were planning to stick to this shopping pattern because it proved to be practical (“We have to think ahead for all the meals and always have a backup option, but I don’t see anything wrong with that. Maybe, we’ll keep this habit!” – 26 y., cohabitating, no children).

---

²⁸ Lockdowns, limited working hours in the restaurants, restaurants being closed down, etc.

²⁹ “The main difference is that we also buy groceries for my husband’s parents’ household as they are under 24/7 lockdown.” (35 y., married, one child)

Partnership Practices – From (New-Found) Closeness to (New-Found) Tension

The results show that the new social situation did not significantly influence the established partnership practices³⁰ [Graph 1]. Nearly $\frac{2}{3}$ of the women reported continuity in harmonizing needs and expectations with their partners (“Principally, there are no changes in our relation, we are well synchronized and that works in these conditions.” – 36 y., married, one child), mostly as a result of many years of living together and mutual tolerance:

“We are reasonable people and we have been together for 23 years. We know each other very well and this situation is not likely to easily disturb our relationship. We talk about what bothers us and try to increase our tolerance for each other, knowing that some situations in which we find ourselves are caused by the state of emergency.” (45 y., married, one child),

but also previous (shared) experience in crisis situations:

“Same as before. We will come out of this even stronger as partners because every crisis situation so far – the mobilization, the bombardment, temporary financial difficulties – only brought us closer.” (51 y., married, one child).

Although most respondents reported no crucial changes in partnership practices, they generally noted that they got to spend more time with their partners, which they considered to be positive, as well as that the novel situation gave them new topics to talk about with their partners³¹. Still, some participants were sceptical (“I cannot see any change so far, we’ll see if these conditions last !☺” – 30y., cohabitating, no children) and even disappointed by the fact that there were no changes in partnership practices (“It’s the same. I was hoping it would change for the better as we spend more time together, but all in all, it’s the same.” – 33 y., married, no children).

One in four participants who had a partner considered that reinforced risks helped change partnership practice for the better. Those are mainly women living in cohabitation (35.6%) or those living in DINK families (29.6%) as well as women having shorter partnerships (up to six years). Beside, almost $\frac{1}{3}$ of the respondents who stated to have egalitarian parental practice also pointed out improvement of partnership. Women living in households

---

³⁰ Partnership practices refer to the “things that people do to ‘enable’ generate and sustain a subjective sense of closeness and being attuned and special to each other” (Jamieson, 2011, p. 1; according to: Gabb & Fink, 2018, p. 9). Thereby, we can speak of visible and invisible dimensions of partnership practice (Tomanović, Stanojević, Ljubičić, 2016, p. 180) – in the first case, we can speak of “practical aspect” (Tomanović, Stanojević, Ljubičić, 2016, p. 180) noticeable in doing in partners’ relations. Dimension implies making decision, negotiations, conflict resolution, etc. It can clearly be noticed in (not) having and (not) practicing marital/partner’s power. On the other hand, invisible dimension refers to the “emotional segment” (Tomanović, Stanojević, Ljubičić, 2016, p. 180) – it is about perception of partnership practice, individual position and expectations. There is a great diversity of partnership practices in contemporary societies.

³¹ Foremost, they speak about pandemic, but also actual social, political and economic situation during state of emergency.

with the husband/partner as the main actor in house maintenance more significantly than others (64.3%) underlined that partnership has been improved during state of emergency. For some, it was the result of spending more time together or a slower life pace during the state of emergency, which resulted in less (of the usual) stress:

“Change for the better... This feels like a holiday... We have time for each other and we have the time to properly communicate everything we want.” (33y., married, one child)

For others, the positive change was the result of temporary separation³². Apart from spending time together and communicating, partnership practices were enriched through shared activities (“Moments when we focus on each other now happen more often – we lie in each other’s arms, we have time to talk to each other, and we drink tea together.” – 36 y., married, three children) as well as (increased) intimacy (“We have sex much more often!!!” – 47 y., married, four children). Some women were simply happy about the fact that partnership practices that were present before were not manifesting during the state of emergency (“Change for the better! Definitely!!! We haven’t had a fight, yet! ☺” – 25 y., cohabitating, one child).

In most of the analysed cases, the positive change was spontaneous, but there were also women who pointed out that they did not leave family and partnership practices to chance, but instead adapted to the novel situation in a systematic, planned manner:

“The same as with children, the two of us had a serious, “grown-up” conversation about our priorities in the situation following the declaration of the state of emergency. We went through all the routine tasks and planned out our next shopping trip as well as our daily activities... Since the state of emergency was declared, we have agreed to be 100% supportive when it comes to the other partner’s activities that require focus and quiet, such as professional duties...” (36 y., married, two children).

Only 5% of the respondents who were in marital and cohabitating relationships reported a lower quality of partnership practices during the state of emergency and the pandemic³³. Provided reasons included unusual closeness³⁴, general anxiety³⁵ and changes in partner’s behaviour³⁶. Only two participants found that partner practices in the new situation varied – from a change for the better to a change for the worse, depending on the circumstances (“We are a bit more tensed, but on the other hand, we also feel closer. We have more time for each other. We yell at each other more often, but we also hug more often.” – 39 y., married, two children).

---

³² “We don’t see each other every day, but only once a week, but it seems to me that our relationship has improved as we miss each other more.” (30 y., cohabitating, no children)

³³ The most respondents stated changes in partnership practice for the worse were living in families experiencing traditional parental practice (14.7%).

³⁴ “Everything is possible! We are not used to being in the apartment, all together!” (39 y., married, two children)

³⁵ “It’s more tensed now because of the lockdown, we are always in a hurry because of the police curfew. I think it’s going for the worse.” (30 y., cohabitating, no children)

³⁶ “My husband nags more than usual!” (43 y., married, no children)

Parental Practices – The Challenge of Harmonizing Multiple Roles

Parental practices represent a set of diverse³⁷ “mechanisms through which parents directly aid their children in accomplishing socialization goals” (Darling & Steinberg 1993, p. 493) and constitute a combination of bio-social and socio-cultural aspects of reproduction and nurture (Milić, 2001, p. 172). Apart from concrete activities, they include certain expectations and beliefs (Jeynes, 2010). As in the case of everyday life reproduction in the household, we analysed two dimensions of the parental practice – the first was participation in childcare, while the other was related to the reaction of the children to reinforced risks and pertained to conversations and explanations of the novel situation.

Childcare practices are relatively consistent – 45.5% of the respondents explicitly stated that practices haven’t been changed during the state of emergency. This was particularly emphasized by freelancers (100%) and unemployed women (84.2%), those who were living in extended families (100%) and those who were not working during the state of emergency (92.3%). Thereby, three types of parental practices were identified, based on the dominant actor. The most common type included parents who equally participated in childcare³⁸. In some families, this was the standard practice:

“We have always done everything together; we complement each other and organize accordingly. Nothing has changed.” (32 y., married, two children),

while in others, this practice was a result of new circumstances:

“Finally equal!!! ☺ I used to take care of all of my child’s needs on my own, simply because of the requirements of my husband’s job” (30 y., married, one child).

As in the case of partnership practices, some egalitarian parental practices were established spontaneously (“We make decisions as we go!” – 29 y., married, one child), while others were the result of negotiations/arrangements:

---

³⁷ Specific economic, political and cultural circumstances, as well as characteristics of parents’ personal biographies and their transition into parenthood contribute to the diversity of parental practices.

³⁸ 64% respondents testified to this type of parental practice. Egalitarian parental practices are characteristic for the families of younger women – average age of those respondents is 35.2 years and it is lower compared to average age of the respondents who claimed they are being main actors in taking care of children (37.3 years) as well those who said their husbands/partners are main care-givers (38.0 years). Also, in families with mentioned practice, father is usually the enterprise owner or freelancer. Even though there is no statistically significant difference, in families with egalitarian parental practice women are more often employed than in families with traditional practice (72.6% compared to 67.6% employed respondents). Subjective estimation of the current family budget hasn’t had a statistically significant impact on the type of parental practice. In addition, in these families, there is the most significant portion of egalitarian practice in the reproduction of household everyday life. Explanation Gradual shift in parental (but also other family) practices towards egalitarianism can be explained by “previous collapse of male, patriarchal authority .... and strengthening of female authority, ie, empowering women on the model of self / sacrificing micromatriarchy” (Blagojević Hjuson, 2013, p. 229).

“Together we decide who is in charge of taking care of the kids, who gets to work, who shops for groceries or visits my mother-in-law or my mom. I think we participate equally.” (39 y., married, four children),

“We do everything equally. I mean everything. Of course, it is not that he remembers to do everything on his own, he is goofy, but if I tell him, for example, give him a bath while I make us dinner, that is it, we have a deal!” (26 y., married, one child)

Egalitarian practices proved to be more stable than others, regardless of the novel reinforced risks (Table 3). Conversely, changes were most common in the active fatherhood practice, which is why we could conclude that the establishment of this practice was significantly influenced by the changes in fathers’ professional activity caused by the pandemic and the state of emergency:

“My husband is more involved with the kids because he is at home and it is much easier for me now... He does not do everything perfectly, but I try not to rub his nose in it. For now!” (43 y., married, two children),

“I am happy about our current division of duties, because I used to be with the kid 95% of the time. Now he (the husband) does more than I do when it comes to the kid, which makes sense because I have to work and kindergartens are temporarily closed.” (35 y., married, one child)

As in the case of the change in the active fatherhood practice, the change in the traditional practice³⁹ was most often caused by the new circumstances in which one of the parents played his/her professional role:

“I am alone with our son; he does not even visit us because he has been in contact with a large number of people since the outbreak. I think it is for the best, because we have a three-month-old baby and it would not be good if, for example, I got sick and had to be hospitalized, because he is very young and I am breastfeeding. We agreed that it would be for the best if I and our son went into isolation in the countryside, while he remains in the city and does everything work-related.” (25 y., married, one child),

but also by the fact that due to the limited functioning of family support institutions, mothers normally take on additional roles, such as the one of a day-care worker or a teacher:

“No, I carry most of the burden. This is because of schoolwork.” (43 y., married, two children)

The traditional parental practice as common family routine is founded on the traditional gender labour division, according to which woman is the main actor in taking care of other family members. Most respondents who reported this practice also noted that they accepted it and did not expect for it to change:

---

³⁹ Traditional parental practice is one with the mother being the primary actor in taking care of children. According to Tomanović, Stanojević and Ljubičić (2016, p. 170), such practice implies “asymmetrical division of responsibilities in taking care of children with significant burden on the mother in all activities, except the fun ones”.

“My husband is a typical man from the Balkans, which means that it is my job to take care of our child and he is in charge of entertainment – sports, board games, movies... Such division of duties is a part of our routine and nothing has changed during the state of emergency...” (45 y., married, one child),

“From the very beginning, I have been in charge of taking care of the kids and he has been the breadwinner. Every now and again, he helps out as much as he can, but it has always been that way and we are fine with it.” (39 y., married, three children),

“It is still my job to take care of the kids. They are used to relying on me, because under normal circumstances, he is often away. I do not know how long this will last, but I am not sure that anything will change!” (38 y., married, two children).

Due to the uncertainty, risks, and dilemmas associated with the state of emergency and the pandemic, parental practices also included informing the children about current events. The expansion of parental practices to include this activity and the introduction of new topics into everyday conversations were conditioned by both the age and the reaction of the child to the new situation. Women with particularly young children highlighted that this dimension of their previously established parental practice was not present since they did not have the need to explain the changes in everyday life to their children. On the other hand, the remaining respondents with children pointed out that talking about coronavirus and the state of emergency became a part of their everyday life as parents⁴⁰. Most of the children, according to women’s reports, reacted calmly, with no sign of panic or excessive fear, all the while showing interest in these new life circumstances:

“I explained to her why we cannot go to the park and other places we used to go to before the state of emergency. She understood everything... maybe even better than many adults I know.” (32 y., cohabitating, one child)

However, there were those who had a harder time dealing with the situation, which required the parents to (additionally) adapt to the altered everyday life of the family:

“My son is prone to anxiety and constantly worries about something, which is why it is necessary to always be patient, talk to him a lot, and calm and comfort him. At the moment, he is extremely worried about the situation with the virus, he follows the news daily, and we comment on it together.” (45 y., married, two children),

---

⁴⁰ Only 4% of the respondents in this group stated not to talk with their children about pandemic and state of emergency. It is mainly because the child/children does/do not show interest in the issue (“Besides a slightly cramped social life, it seems that the state of emergency didn’t have a profound impact on my teenager’s life. I am honestly concerned about the extent to which she is not informed about the infection or the consequences of the pandemic, despite the Internet. She is not interested at all and she constantly ignores our instructions on how to wear a mask when she is in a store, surrounded by a lot of people. It seems that she or even the whole teenage generation is not interested in the real danger of corona virus. Also, they were collectively happy because there was no school.” – 42 y., cohabitating, one child) or because children get informed on the issue in some other way (“We did not explain too much to the child about the virus and the pandemic, but he picked up some information from our conversations. So, sometimes he tells us that ‘there is no handshake, no hugging, because there is a virus’. He also accepted the situation that he cannot go outside whenever he wants” – 37 y., married, one child).

“My kid can barely handle this! She is highly sociable, so the situation does not suit her. At first, it was hard for her to accept it, but now she understands that it is safer this way. She still socializes with her friends, but uses social networks to do so.” (39 y., married, one child),

“At first, when I watched the news, my child watched as well. The next day, he went outside with his diving mask covering his eyes and nose and a surgical mask covering his mouth and he forbade the use of the words “corona” and “virus”... He has no major trouble following the rules, but he does find it hard to accept that he cannot go outside. He is tired of spending time with me and he really misses his friends.” (41 y., divorced, one child)

Respondents with children of preschool and younger primary school age reported that they relied on conversation to try to explain and compensate for the otherwise regular family practices that were being “put on hold”:⁴¹

“We talk and what bothers her most is that we no longer go anywhere and we do not have people over; she is used to playing with children. She also misses her kindergarten friends.” (25 y., cohabitating, one child),

“What he notices most is that we no longer visit grandma and grandpa and that they do not visit us either, so he often asks about them and his aunt and her kids. We talk to him about it.” (36 y., cohabitating, one child)

Open communication about the new circumstances was the most common parental tactic in families with older and adult children. Apart from that, parental practices also included obtaining information together (“We talk about this whole situation, we watch the news together.” – 38 y., single, one child). Social networks had the important role of an ‘assistant’ in the process of obtaining information. It is interesting that some women stated that their children knew more about the latest developments than they did, in which case the roles of the informer and the informee were reversed (“Like I said before, she is already grown up and I think that she explained a thing or two to me! ☺” – 46 y., widow, one child). Apart from talking to their parents, older children independently obtained additional information on the novel situation, protective measures, movement restrictions, and so forth (“Yes, they mostly obtain information independently via social networks and what interests them most is when the state of emergency is going to end. We share every piece of information and we talk about everything.” – 45 y., divorced, two children).

Concluding Remarks

The research results confirmed the main hypothesis – the state of emergency and the COVID-19 pandemic contributed to changes in basic family practices. However, not all practices changed at the same manner. As expected, the most common changes were observed in practice of reproduction of everyday life, especially groceries shopping. State of emergency and pandemic (shortages in groceries supply, restrictive terms of shopping and lockdowns, health risks, increased shopping quantities) have led to more difficult manifestation of that practice. Also, changes in eating habits impacted changes in groceries shopping practices. Second dimension of the reproduction of everyday life has changed

---

⁴¹ This especially refers to contacts with grandparents and other relatives, family friends, but also going to the playground, park, kindergarten, etc.

depending on its main actor – while traditional/feminine and egalitarian practices have been relatively stable, the most changes were observed in practices with husband/partner being the main actor in household maintenance. Partnership practices showed the most continuity compared to pre-pandemic circumstances. In most cases, change for the better was identified, caused by partners spending more time together, having new mutual interests or intensifying intimacy. Results showed that changes in partnership for the worse are rare. Parental practices were also proven relatively unchanged. As in case of household maintenance, egalitarian and traditional practices of taking care of children showed greater resilience. In the case of traditional/feminine parental practices, greater resilience on change was a result of their strong cultural embeddedness. On the other hand, persistence of egalitarian practices, both parental and practices of reproduction of everyday life, can be traced in altered dynamics of partners' relations, their greater fluidity with in ongoing pandemic. At the same time, flexibility of partnership/parental roles facilitated adjustment on changed social condition. Masculine family practices were mainly newly established. Their greater changeability derived from the changes in public sphere (changes in professional roles of the husband/partners). The direction and frequency of changes in family practices depend, among other⁴², of their pre-pandemic character, i.e. degree of their compliance with the (emerging) crisis circumstances⁴³. Additionally, practices changed spontaneously, but also by plan. Results showed partial continuity in the use of 'female' resources in family practices during the circumstances of increased risk, especially when speaking of reproduction of everyday life and parental practice. However, there was a certain shift from such pattern in terms of greater use of 'male' resources, due to the already mentioned changes in public roles during the state of emergency.

Still, it should not be forgotten that the presented results refer to the early stage of the pandemic and state of emergency. Therefore, it would be interesting to analyse how pandemic and its social consequences affect family practices over a longer period of time, i.e. when these conditions become chronic. In such conditions, the characteristics of family practices are viewed as part of family capital. Practices enable families to establish strategies for overcoming crisis situations. Likewise, they can be observed as adaptive strategies through which the family takes on the role of an active social participant who responds to, modifies and shapes external limitations and opportunities (Moen & Wethington 1992, p. 234). Thus, the family is viewed as a flexible and dynamic unit that establishes, maintains, and modifies different practices in order to overcome life's challenges and achieve family goals.

---

⁴² Moreover, changes in family practices may be influenced by personal characteristics of family members (e.g. age, employment status), family characteristics (e.g. family composition and structure, number of children, amount and structure of family budget), as well as family's social position, typical and/or special cultural patterns, characteristics of social policies that have an impact on family everyday life, intensity and characteristics of family contacts with the institutional system, etc.

⁴³ This implies that the greater the anticipatory potential of the practice is, the more it gets stable, i.e. less subjected to radical changes due to the change of social circumstances. Anticipatory potential of family practice refers to its capability to incorporate activities that can take place in different social settings and to enable use of and acquiring different forms of capital.

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА:

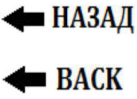
- Beck, U. (2001). *Risk society*. Belgrade: Filip Višnjić. [In Serbian]
- Bilinović, A. (2013). The resource theory of “family and marital power”. *Kultura Polisa* 22 (10), 427–443. [In Serbian]
- Blagojević Hjuson, M. (2013). Gender barometar in Serbia: development and everyday life. Belgrade: UN WOMEN – Agencija Ujedinjenih nacija za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena. Available at: http://images.edu.rs/wp-content/uploads/2018/05/RODNI_BAROMETAR_U_SRBIJI_RAZVOJ_I_SVAKOD.pdf. [In Serbian]
- Brom, C. Lukavsky, J. Greger, D. Hannemann, T. Straková, J. Švaříček, R. (2020). Mandatory Home Education during the COVID-19 Lockdown in the Czech Republic: A Rapid Survey of 1st–9th Graders’ Parents. *Frontiers in Education*, Vol. 5: 103. DOI.org/10.3389/educ.2020.00103
- Campbell, A. (2020). An increasing risk of family violence during the COVID-19 pandemic: Strengthening community collaborations to save lives. *Forensic Science International: Reports*. 2: 100089. DOI.org/10.1016/j.fsir.2020.100089
- Chambers, P, Graham, A, Phillipson, C, Ray, M. (2009). *Family Practices in Later Life*. Bristol, UK: The Policy Press.
- Cluver, L. Lachman, J. Sherr, L. Wessels, I. Krug, E. Rakotomalala, S. Blight, S. Hillis, S. Bachman, G. Green, O. Butchart, A. Tomlinson, M. Ward, C. Doubt, J. McDonald, K. (2020). Parenting in a time of COVID-19. *The Lancet* (London, England), 395(10231), e64. DOI.org/10.1016/S0140-6736(20)30736-4
- COVID-19.rs (2020). Coronavirus COVID-19 Serbia Official website. Available at: <https://covid19.rs/eng-instituteforpublichealth-updates/> [Accessed 25 July 2020] [In Serbian].
- Creswell, J, Plano Clark, V. (2011). *Designing and Conducting Mixed Methods Research*. Los Angeles, USA: SAGE Publication.
- Darling, N, Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin* Vol. 113 (3), 487–496. Doi: 10.1037/0033-2909.113.3.487.
- Fisher, J. Languilaire, J-C. Lawthom, R. Nieuwenhuis, R. Petts, R. Runswick-Cole, K. Yerkes, M. (2020). Community, work, and family in times of COVID-19, *Community, Work & Family*, Vol. 23 (3), 247–252. DOI: 10.1080/13668803.2020.1756568.
- Gabb, J, Fink, J. (2018). *Couple relationships in the 21st century – research, policy, practice*. Basingstoke, UK: Palgrave MacMillan.
- ISTINOMER, (2020). *Don't lie, nobody said coronavirus is the funniest virus*. [online] Available at: <https://www.istinomer.rs/izjava/nemojte-da-lazete-niko-nije-rekao-da-je-kورونا-najsmesniji-virus/> [Accessed 25 July 2020] [In Serbian]
- Jeynes, W. (2010). *Parental involvement and academic success*. New York, USA: Routledge.
- Lopes, G. P. Vale, F.B.C. Vieira, I. Lopes da Silva Filho, A. Abuhid, C. Geber, S. (2020). COVID-19 and Sexuality: Reinventing Intimacy. *Archives of Sexual Behavior*, DOI.org/10.1007/s10508-020-01796-7
- Milić, A. (2001). *Sociology of family – critics and challenges*. Belgrade: Čigoja. [In Serbian]
- Moen, P, Wethington, E. (1992). The Concept of Family Adaptive Strategies. *Annual Review of Sociology* 18, 233–251. Doi: 10.1146/annurev.so.18.080192.001313
- Morgan, D. (2011a). *Rethinking Family Practices*. Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan.

- Morgan, D. (2011b) Locating 'Family Practices'. *Sociological Research Online* 16 (4), 174–182. [Doi: 10.5153/sro.2535](https://doi.org/10.5153/sro.2535)
- Republički zavod za statistiku (2017). *Women and men in the Republic of Serbia*. Belgrade: SORS. Available at: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2017/Pdf/G20176008.pdf> [In Serbian]
- Službeni glasnik RS (29/2020) Decision on declaring state of emergency. Belgrade. Available at: <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/predsednik/odluka/2020/29/1/reg>. [Accessed 26 July 2020]. [In Serbian]
- Spagnola, M, Fiese, B. (2007). Family Routines and Rituals A Context for Development in the Lives of Young Children. *Infants & Young Children* Vol. 20 (4), 284–299. [Doi 10.1097/01.IYC.0000290352.32170.5a](https://doi.org/10.1097/01.IYC.0000290352.32170.5a)
- Spasić, I. (2004). *Sociologies of everyday life*. Belgrade: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva. [In Serbian]
- Sproesser, G, Ruby, M, Arbit, N, Akotia, C, dos Santos Alvarenga, M, Bhangaokar, R, Furumitsu, I, Hu, X, Imada, S, Kaptan, G, Kaufer-Horwitz, M, Menon, U, Fischler, C, Rozin, P, Schupp, H, Renner, B. (2019). Understanding traditional and modern eating: the TEP10 framework. *BMC Public Health* Vol. 19, 1606. [Doi: 10.1186/s12889-019-7844-4](https://doi.org/10.1186/s12889-019-7844-4)
- Stanković, F, Markov, S. (2011). Rod i ekonomija. U: I. Milojević i S. Markov. *Uvod u rodne teorije* (321–335 str.). Novi Sad: Mediterran publishing.
- Tomanović, S, Stanojević, D, Ljubičić, M. (2016) *Becoming a parent in Serbia – sociological research of transition into parenthood*. Belgrade: University in Belgrade – Faculty of Philosophy. [In Serbian]

ПРИЛОГ/APPENDIX

Табела 1: Карактеристике узорка / Table 1: Sample characteristics

<i>Старосна група/Age</i>	<i>%</i>	<i>Брачни статуси/Marriage status</i>	<i>%</i>
18–29	23,0	неудата/single	11,3
30–39	50,2	у браку/married	59,2
40–49	21,5	у ванбрачној заједници/cohabitating	22,3
50–59	4,2	разведена/divorced	5,7
60+	1,1	удовица/widow	1,5
<i>Радни статуси/Employment status</i>	<i>%</i>	<i>Чланови домаћинства/household members</i>	<i>%</i>
запослена/employed	67,9	један/one	3,0
власница предузећа/enterprise owner	6,0	два/two	25,7
фриленсер/freelancer	3,0	три/three	34,7
незапослена/unemployed	17,7	четири/four	23,8
пензионерка/pensioner	1,1	пет/pet	7,2
студенткиња/student	4,2	шест и више/six and more	5,7
<i>Тип породице/family type</i>	<i>%</i>	<i>Број деце/Number of children</i>	<i>%</i>
нуклеарна породица/nuclear family	48,7	без деце/no children	33,6
проширена породица/joint family	17,4	једно дете/one child	34,7
DINK породица/DINK family	20,4	двоје деце/two children	25,3
једнородитељска породица/single parent family	5,7	троје деце/three children	5,2
породица сиблинга/sibling family	1,1	четворо и више деце/four and more children	1,1
остало/other	3,8		
једночлано домаћинство/single member household	3,0		

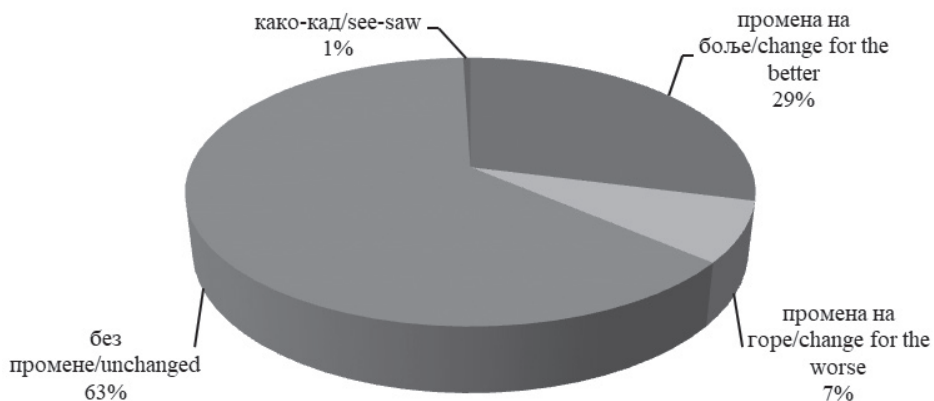

Табела 2: Породичне праксе свакодневног одржавања домаћинства – примарни актери (%) /
Table 2: Family practices of daily household maintenance – primary actors (%)

Примарни актер(и)/ Primary actor(s)	Заступљеност праксе/ Frequency of practice	Променљивост праксе/Changeability of practice		Укупно/ Total
		Промењена пракса/ Changed practice	Непромењена пракса/ Unchanged practice	
Испитаница/Female respondent	45,8	14,3	73,9	100
Партнери равноправно/ Partners equally	36,2	10,6	80,9	100
Други чланови (шире) породице/Other (extended) family members	9,6	24,0	68,0	100
Партнер/partner	5,4	57,1	21,4	100
Партнери са другим члановима (шире) породице/Partners equally with other (extended) family members	3,0	28,6	57,1	100
Укупно/Total	100	16,5	72,7	100

← НАЗАД

← BACK

Графикон 1: Квалитет промене партнерских пракси за време пандемије и ванредног стања /
Chart 1: Quality of change in partnership practices during pandemic and state of emergency

Табела 3: Родитељске породичне праксе – брига о деци /
Table 3: Parental family practice – taking care of children

Тип праксе/Type of practice	Пракса у време пандемије и ванредног стања / Practice during pandemic and state of emergency		
	Непромењена/ Unchanged practice	Промењена/ Changed practice	Укупно/ Total
Традиционална пракса/ Traditional practice	72,7	27,3	100
Егалитарна пракса/ Egalitarian practice	91,5	8,5	100
Пракса активног очинства/ Active fatherhood practice	33,3	66,7	100